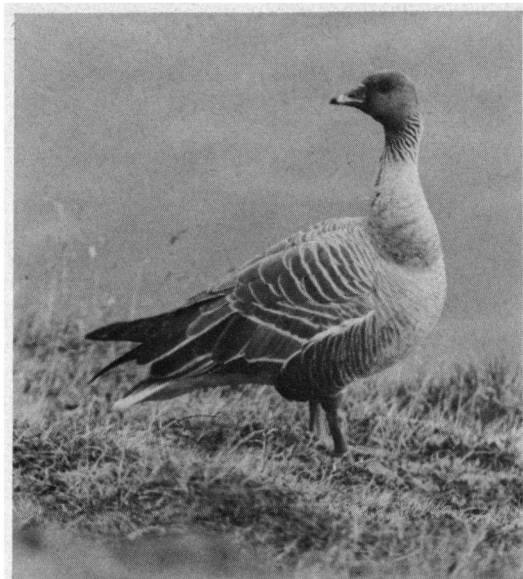

Wilde ganzen in Nederland, een voorrecht en een verantwoordelijkheid

Door G. L. Ouweneel

When the north-east wind blows at dawn, and the flood tide creeps in across the mud, it is the sudden call of geese, half heard above the roar of wind and waves, that brings the greatest thrill of all.

Peter Scott in 'Wild Chorus'

Kleine Rietgans, Gerdöya, Spitsbergen, 4 Juli 1973. Waarschijnlijk overwintert de gehele, op Spitsbergen broedende, populatie in Nederland

Foto: Otto Plantema

Dat Nederland kan bogen op een uitzonderlijke positie in het trek- en overwinteringspatroon van een aantal ganzensoorten is een privilege hetwelk naar waarde dient te worden beoordeeld. Die waarde is niet gering. Als er één beeld een sfeer van ongebondenheid, van verlangen of van herinnering tot uitdrukking brengt dan is dat wel een gezelschap trekkende ganzen. In een land zo vol, zo bewerkt en zo dicht bebouwd als Nederland is het goed zich naar plaatsen te kunnen begeven waar men het oorspronkelijke tafereel van lange falanxen wilde ganzen tegen winterse luchten kan aanschouwen. Het voorrecht dit te kunnen ervaren geeft enerzijds de toeschouwer een

vreugde maar anderzijds een bezorgdheid hoe lang nog dergelijke tafereelen, binnen de Nederlandse grenzen in het bijzonder maar in Europa in het algemeen, aanschouwd kunnen worden. Het is nuttig om de functie van Nederland voor ganzen nogmaals met aantallen te onderstrepen.

Voor de Noordwest-Europese populatie van de **Grauwe Gans**, welke wordt geschat op circa 30.000 vogels, vormt ons land de belangrijkste pleisterplaats tussen het broedgebied en het winterkwartier.

De in het Baltische- en Noordzeegebied overwinterende populatie van de **Kolgans** werd in 1971 — na twee gunstige broedseizoenen — door Philippona op circa 100.000 individuen berekend. Van dit kwantum verbleven half-januari 1971 86.450 vogels binnen onze grenzen.

Nadat in vergelijking met enkele decennia terug de aantallen hier te lande pleisterende **Rietganzen** tot een niveau van circa 4000 vogels terug-

liep, vertonen de cijfers de laatste jaren weer een sterke stijging: in januari 1970 en 1971 verbleven meer dan 20.000 'Grote' Rietganzen in ons land.

Het aantal hier te lande overwinterende **Kleine Rietganzen** kan oplopen tot circa 10.000 vogels; het is waarschijnlijk dat de gehele op Spitsbergen broedende populatie van deze soort in Nederland overwintert. Tot slot de beide 'branta'-soorten.

Voor de **Brandgans** vormt Nederland een zeer belangrijk winterkwartier: vrijwel de gehele Barentssee-populatie welke wordt becijferd op 25.000-30.000 individuen, overwintert in Nederland; in november 1973 verbleven ruim 50.000 Brandganzen in Nederland.

Het aantal in West-Europa overwinterende **Rotganzen** wordt berekend op 23.000-25.000 vogels. Van deze populatie overwinteren circa 3500 vogels hier te lande; tijdens de voorjaarstrek kunnen tot circa 5000 Rotganzen zich binnen onze grenzen ophouden.

Ganzen vragen rust en ruimte en gezien de huidige structuur van Nederland wekt het eigenlijk verbazing dat ons land aan zulk grote aantallen onderdak kan bieden. Handhaving van deze situatie in de komende decennia zal stellig een van de grootste uitdagingen voor onze natuur-beschermingsorganisaties zijn. Dank zij veel onderzoek zijn wij goed ingelicht omtrent de ganzenbewegingen over ons land alsmede de pleisterplaatsen met de bijbehorende slaapplaatsen. Indien de betrokken overheidsinstanties bereid zijn deze kennis te betrekken bij het uitstippelen van het toekomstig planologisch beleid dan is een grote somberheid vooralsnog wat voorbarig.

Hoewel het hier te lande niet ongewoon is dat enkele ganzesoorten één pleisterplaats frequenteren stelt iedere soort toch haar specifieke eisen hetgeen de problematiek voor het behoud en het beheer van de verschillende ganzenterreinen veelomvattender maakt.

De meest bezochte terreinen liggen rond het oostelijk bekken van de Waddenzee, in midden- en zuid-Friesland, de nieuwe IJsselmeerpolders en in het (grotendeels voormalige) estuariagebied van Zuidwest-Nederland.

De Grauwe Gans vindt zijn belangrijkste pleisterplaats in het Hollands Diep-Haringvlietgebied inclusief de Biesbos. Voorheen Oostelijk Flevoland en momenteel Zuidelijk Flevoland trekken eveneens veel Grauwe Ganzen.

In het bezoekpatroon van de Kolgans hebben zich de laatste jaren enkele wijzigingen voorgedaan. Nieuw is het verschijnen van zeer grote gezelschappen Kolganzen op de akkers van de beide Flevolanden. In de noordelijke delta geeft deze soort een steeds wijdere spreiding te zien: de grote concentraties die tot in het begin van de jaren zestig in de Brabantse noordwesthoek konden toeven zijn daar verdwenen. Weliswaar heeft de Kolgans in de Alblasserwaard, op Putten en op Goeree-Overflakkee nieuwe terreinen in gebruik genomen maar de veronderstelling lijkt juist dat de zich steeds verdichtende infrastructuur in Zuidwest-Nederland het pleisteren van concentraties van meer dan 10.000 ganzen nauwelijks meer mogelijk maakt.

Kleine Rietgans en Brandgans scheppen aparte problemen doordat beide soorten een geringe wereldpopulatie hebben en lokaal, massaal overwinteren. Voor beide soorten neemt Friesland een belangrijke positie in. De Kleine Rietgans overwintert voornamelijk in Zuidwest-Friesland. Voor de Brandgans is het Lauwerszeegebied met de laatste jaren ook Schiermonnikoog het belangrijkste winterkwartier. Daarnaast heeft ook Zuid-

west-Nederland een overwinteringspopulatie Brandganzen. Van de hier te lande toevende ganzesoorten is de Rotgans de grootste milieu-specialist. In de jaren dertig heeft deze soort er reeds blijk van gegeven ernstig te kunnen worden getroffen door optredende veranderingen in haar winterkwartieren. De ontwikkelingen in Zuidwest-Nederland en in de Waddenzee maar ook daarbuiten — bijvoorbeeld Maplin Sands — geven voor de Rotgans reden tot zorg.

Niet ontkend kan worden dat de unieke positie die Nederland voor de wilde ganzen inneemt en de internationale verantwoordelijkheid die hieruit voortvloeit, de laatste jaren in bredere kring worden erkend. Stellig heeft het in 1966 gehouden Nationaal Beraad Wilde Ganzen en de onder andere toen gelanceerde richtlijnen een positief resultaat gehad. De introductie enkele jaren terug van het verbod ganzen te bejagen na 's ochtends 10 uur was een prijzenswaardige poging om verstoringen van ganzen door bejaging, af te zwakken en heeft stellig ook resultaat gehad. Niettemin zal naast het zeker stellen van de huidige ganzengebieden en het zo mogelijk creëren van nieuwe terreinen, het tegengaan van verstoringen van de ganzen stellig één van de grootste problemen zijn die het hoofd moet worden geboden. Verstoring door jacht, hetzij op ganzen zelf, hetzij op ander wild in het jachtveld, is slechts één bron van onrust. De auteur kent vooral de ganzengebieden in het Noordelijk deel van de delta. Met enig voorbehoud kan worden gesteld dat deze pleisterplaatsen wel als voorbeeld kunnen staan voor een ontwikkeling die toch over enkele decennia in grote delen van Nederland moet worden gevreesd. Snel expanderende wooncentra, industrievestiging en een dichter wordend wegenstelsel hebben het aantal geschikte ganzenterreinen van enige allure in de Noordelijke delta teruggebracht tot minder dan vijf. De als gevolg van deze ontwikkeling optredende versnippering in het bezoekpatroon van de ganzen werd reeds hierboven gesignaleerd en kan

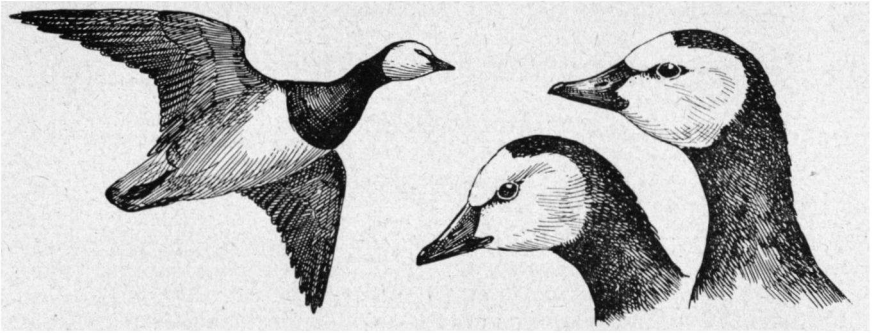

Voor de Brandgans vormt Nederland een zeer belangrijk winterkwartier: vrijwel de gehele Barentssee-populatie overwintert in ons land... Foto: Piet Munsterman

ook ieder seizoen in toenemende mate worden waargenomen: de ganzen bezoeken in kleinere concentraties meer terreinen waar echter door ligging in de buurt van druk bereiden routes of bebouwing, door natuur-liefhebbers of door toeschouwers sec, of door jachtpartijen, het gevaar van verstoring veel concreter is. Bij verstoring achten de ganzen het terrein te klein om zich naar een andere hoek te verplaatsen en de vogels wijken of uit naar het water of ze begeven zich naar een passend terrein(tje) elders in de streek. Doordat Nederland de unieke situatie kent dat bij aanhoudende koude zeer grote concentraties ganzen vanuit het Noordoosten het minder snel dichtvriezende deltagebied betrekken, is een verdere inkrimping van het aantal voor ganzen geschikte terreinen in Zuidwest-Nederland niet aanvaardbaar. Reeds nu konden aanwijzingen worden verkregen dat, sinds in 1970 de Westplaat grotendeels wegviel, het grasareaal rond het Haringvliet te gering in oppervlakte is geworden, om bij immigratie van grote aantallen Brandganzen tijdens koude, de vogels voldoende geschikte terreinen te bieden.

Ondanks minder hoopvolle vooruitzichten voor het voortbestaan van de ganzenpleisterplaatsen in bepaalde delen, behoeft, mits de verworven kennis omtrent de eisen die deze vogels stellen wordt toegepast, de prognose voor geheel Nederland niet pessimistisch te zijn. Het past in het kader van dit jubileumnummer nog eens een opsomming te geven van de belangrijke punten:

1. Veiligstellen, bijvoorbeeld via de mogelijkheden die de natuurbe-schermingswet biedt, van een aantal belangrijke pleisterplaatsen die worden bedreigd door ruilverkaveling, versnippering door verdichting infrastructuur enz. In Zuidwest-Nederland zijn dit bijvoorbeeld het Oude Land van Strijen, de komgraslanden op Putten en De Poel.
2. Een planologisch beleid hetwelk er op gericht dient te zijn dat wordt vermeden dat de belangrijke pleisterplaatsen worden aangetast door wegeaanleg, ondergrondse pijpleidingtracé's en/of hoogspannings-leidingen. Het nalaten van die werkzaamheden, onder andere in ruil-verkavelingsverband, die nadelige gevolgen voor de ganzen kunnen hebben.
3. Tevens dient te worden vermeden dat hoogspanningsleidingen wor-den gerealiseerd op, of in de onmiddellijke nabijheid van de slaap-plaatsen, dan wel dat deze de slaaptrekroutes kruisen. Een hoog-spanningsleiding zoals onlangs bij de Ventjagersplaat werd gereali-seerd is, niet alleen voor de ganzen, desastreuus.
4. Verzekering van de rust, zowel op de slaapplaatsen als op de voedsel-terreinen, dient de ganzen te kunnen worden gegarandeerd. Daar waar nodig zou de jachtfrequentie in het jachtveld dat ganzen her-bergt, moeten worden verminderd. Alle categorieën 'ganzenkijkers' moeten het waarnemen, tellen, fotograferen enz. op een dusdanige wijze uitvoeren dat de ganzen niet worden opgejaagd; het moet wor-den gezegd dat dit axioma (te) vaak niet wordt geëerbiedigd. In planologisch verband zal het facet 'verstoring' steeds een rol moeten spelen. Zo moet worden gevreesd dat bij een eventuele komst van de tweede nationale luchthaven in de noordwesthoek van Brabant dit voor de ganzen in de Noordelijke delta zeer nadelige gevolgen zal hebben.
5. Aangevoerd is dat het creëren van zowel voedselterreinen als slaap-plaatsen succes kan hebben; het is noodzakelijk deze mogelijkheden verder toe te passen. Onder auspiciën van het RIN wordt nu in Zuide-lijk Flevoland een ganzenpleisterplaats ingericht en, met eerder en elders opgedane ervaringen, kan in dit reservaat verder worden ge-experimenteerd. Hopelijk zal dit reservaat als basis dienen voor een

Brandganzen

Tekening: H. J. Slijper

verdere uitbouw naar een keten van ruime en rustige ganzenreservaten.

Vogelbescherming zal steeds waakzaam moeten zijn dat de huidige gantenterreinen gevrijwaard blijven van aantastingen en, zonedig, zal ze moeten signaleren en ingrijpen. Voorts kan de organisatie prachtig werk verrichten door preventief overheid en particulieren te informeren omtrent de regels van het beheer en behoud van de pleisterplaatsen. Eerst indien zekerheid is verkregen dat overheidsinstanties, grondeigenaren, jagers en ganzenkijkers willens zijn deze regels toe te passen, dan is het vertrouwen gerechtvaardigd dat men ook over vele decennia in winters Nederland nog kan genieten van deze magnifieke vogels.

● G. L. Ouweneel, Kilstraat 22, Maasdam

LITTERATUUR:

- Bauer, K. M. & Urs. N. Glutz von Blotzheim (1968):** Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 2. Anseriformes (1. Teil)
- Kumari, E. (1971):** Barnacle Goose migration. *Wildfowl* 21: 35 - 43.
- Lebret, T. (1964):** Oecologische successie en waterwildconcentraties. *Ardea* 52: 48 - 92.
- Lebret, T. (1965):** The prospects for wild geese in the Netherlands. *Wildfowl* 16: 85 - 91.
- Lebret, T. (1970):** Grauwe Ganzen als broedvogels ook in Nederland. *De Levende Natuur* 73: 58 - 62.
- Mörzer Bruyns, M. F. (1966):** Pleisterplaatsen van wilde ganzen in Nederland. *Het Vogeljaar* 14: 235 - 262.
- Mörzer Bruyns, M. F. & A. Timmerman (1968):** Over het voorkomen van de Rotgans (*Branta bernicla bernicla*) in Nederland. *Limosa* 41: 90 - 106.
- Ouweneel, G. L. (1970):** De sombere perspectieven voor het Hollands Diep- Haringvlietgebied. *Het Vogeljaar* 18: 209 - 213.
- Philippona, J. (1966):** Ganzen in een veranderende wereld. *Het Vogeljaar* 14: 192 - 198.
- Philippona, J. (1969):** Kolganzen, waarheen over 10 of 100 jaar. *De Levende Natuur* 72: 1 - 6.
- Rooth, J. (1971):** The occurrence of the Greylag Goose (*Anser anser*) in the western part of its distribution area. *Ardea* 59: 17 - 27.
- Timmerman, A. (1966):** De wereldbevolking van de Brandgans. *Het Vogeljaar* 14: 219 - 224.
- Scott, P. (1938):** *Wild Chorus*.
- Uspenski, S. M. (1965):** Die Wildgänse Nordeurasiens.
- Voous, K. H. (1966):** Nationaal Beraad wilde ganzen in Nederland. *Het Vogeljaar* 14: 187 - 191.